

Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa Göre İhtar*

Warning According to the Law of Political Parties No 2820 in the Light of the Constitutional Court Decisions

Dr. Fatih GÜLER**

ÖZ

Temel hedefleri seçimleri kazanarak devleti yönetmek olan siyasi partilerin, anayasal ve yasal düzenlemelere uymaları beklenir. Bu düzenlemelere aykırı davranan siyasi partilere uygulanacak yaptırımların, siyasi hakların sınırlandırılması sonucunu doğuracak olması sebebiyle, ölçülülük ilkesinin alt ilkeleri olan orantılılık ve elverişlilik ilkeleri ile uyumlu olması oldukça önemlidir. Bu yaptırımlardan olan Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilere ihtarında bulunması, anayasal düzenlemeye konu olmaması başta olmak üzere bazı gerekçelerle anayasaya aykırılığı ifade edilse de, "siyasi partilerin kapatılması" veya "siyasi partilere devlet yardımı" konuları gibi akademik çalışmalara sık konu olan alanlardan olmamıştır. Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu çalışmalarının gündemde olduğu bir süreçte ihtar yaptırımı konusunun, Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ortaya konulmasının faydalı olabileceği düşüncesi çalışmanın hareket noktasını oluşturmuştur. Çalışmada ihtar yaptırımının yasal dayanakları, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi karar süreci, ihtar yaptırımının niteliği, ihtar yaptırımının anayasaya uygunluğu, ihtar başvurusu süreci sonunda verilen karar türleri, ihtar başvurularının karara bağlanma süreleri ele alınmıştır. Ayrıca ihtar başvuruları konu esaslı sınıflandırmaya tabi tutularak Anayasa Mahkemesinin yaklaşımı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi parti, ihtar, Anayasa Mahkemesi, ölçülülük ilkesi, yargıtay cumhuriyet başsavcısı

ABSTRACT

Political parties, whose main objective is to rule the state by winning elections, must comply with constitutional and legal regulations. Since the sanctions to be applied to political parties that act contrary to these regulations will result in the limitation of political rights, it is very important that they must comply with the

* Makale gönderim tarihi: 18.03.2021. Makale kabul tarihi: 05.04.2021. Fatih Güler, "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa Göre İhtar", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2021, s. 97-130; <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2021.08.1.04>

** Dr. Öğretim Görevlisi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Çan Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, Çanakkale, fatih.guler@com.edu.tr, 0000-0002-5365-5700

principles of proportionality and availability. Although “the closure of political parties” or “state aid to political parties” are among the topics that are frequently subject to academic studies, the issue of “warning”, which is often stated to be unconstitutional because of that it is not subject to constitutional regulation, has not been the subject of academic studies at the same level. The starting point of the study was the idea that it may be beneficial to evaluate the issue of warning sanction in the light of the Constitutional Court decisions in a process where the Constitution and the Law of Political Parties are on the agenda. In the study, the legal bases of the warning sanction, the decision process of the Constitutional Court upon the application of the Chief Public Prosecutor of the Supreme Court of Cassation, the nature of the warning sanction, the constitutionality of the warning sanction, the types of the decision given at the end of the warning application process, the time period for the decision of the warning applications were discussed. In addition, the approach of the Constitutional Court has been examined by subjecting the warning applications to subject-based classification.

Keywords: Political party, warning, constitutional court, principle of proportionality, chief public prosecutor of the supreme court of cassation

Giriş

Seçimleri kazanarak devleti yönetmeyi amaçlayan siyasi partilerin faaliyetlerine devam ederken anayasal ve yasal düzenlemelere uyumlu davranmaları oldukça önemlidir.¹ Siyasi partilerin hukuki düzenlemelerle uyumlu hareket etmelerinin seçmenler tarafından seçimler sırasında oya evrileceği düşünülse de, asıl olan hukuka aykırı eylemlerin hukuki yaptırımlarla müeyyidelendirilmesidir. Bu ihtiyaç, belli sınırlar dahilinde siyasi partilerin yargı organları tarafından denetlenmesi gerekliliğini doğurmuş olup anayasalarda bunlara ilişkin hükümler yer almıştır.

Anayasalarda ve siyasi partiler kanunlarında siyasi partilerle ilgili birçok düzenlemeye yer verilmiş olması ve bu düzenlemelerin daha çok emredici kurallar ve yasaklar getirmesi bu kuralların siyasi partiler tarafından ihlal edilmesi ihtimalini de arttırmaktadır.² Siyasi partilerin demokratik sistemler için vazgeçilmez nitelikleriyle birlikte serbestçe faaliyette bulunmaları kural, faaliyetlerinin sınırlandırılması istisna olması ilkesi doğrultusunda, siyasi partilerin hukuka aykırı eylemlerinin müeyyidelendirilmesine ilişkin kriter ve yaptırım türlerinin ölçülülük ilkesinin bütün unsurları ile tam uyumlu olması

1 Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi, *Venedik Komisyonu (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu) Türkiye'ye İlişkin Görüşleri Seçimler Yargı ve Referanduma İlişkin Karar ve Uygulama Kodları*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi Yayınları, 2006, s. 163.

2 Yılmaz Aliefendioğlu, “Türk Anayasa Mahkemesinin İş Yükü”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 11-12-13, 1995, s. 45-46.

gerekir.³ Ayrıca temel hak ve özgürlüklerle ilgili uyuşmazlıklarda kavramların nihai içeriklendirmenin yargı kararları ile yapıldığı gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır.⁴ Bu çerçevede siyasi partiler için öngörülen yaptırımların hukuka aykırı eylemlerini sonlandırmayı sağlayacak şekilde elverişli olmakla birlikte siyasi partinin eylemlerine serbestçe devam etmesine engel olmayacak şekilde orantılı olması, 1982 Anayasasında temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması için öngörülen temel ilkelerle uyumlu olmasını sağlayacaktır.

Siyasi partilerin hukuka aykırı eylemleri için öngörülen yaptırımlardan bir tanesi olan siyasi partilere ihtar yaptırımı ile ilgili 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından 81 adet ihtar başvurusu mevcut olmasına rağmen "ihtar" yaptırımı akademik anlamda sınırlı sayıda çalışmaya konu olmuştur. İhtar yaptırımı anayasada açıkça düzenlenmemesi sebebiyle doktrinde tartışmalı olan başlıklar arasında yer almıştır.⁵ Ayrıca TBMM'de 2011 yılında Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun görüşmeleri esnasında, Anayasada değil de Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenmesi sebebiyle anayasaya aykırılığı olduğu da ileri sürülmüştür.⁶ Bunun yanında 2003 yılı öncesi siyasi partilerin kapatılması yaptırımını etkileme potansiyeli sebebiyle benzer tereddütlerin Anayasa Mahkemesi üyelerinin karşı oylarında da yer aldığı "ihtar" yaptırımı pratiğinin Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu çalışmalarının gündemde olduğu bir süreçte ortaya koyulmasının faydalı olabileceği değerlendirilmiştir.⁷

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde ihtar yaptırımı ile yasal düzenlemeler ele alındıktan sonra ihtar başvurusu ve karar süreci kısaca açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise ihtar yaptırımının niteliği ve ihtar yaptırımının anayasaya aykırılığı ile ilgili argümanlar doktrindeki yaklaşımlar temelinde incelenmiştir. Dördüncü bölümde ihtar başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesinin verdiği karar türleri ele alındıktan sonra, beşinci bölümde ihtar başvuruları konu bazlı bir sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmiştir. Altıncı bölümde ise ihtar başvurularının karara bağlanma süreleri ele alınmıştır.

3 Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 13. Baskı, Ekin Yayınevi, 2012, s. 163.

4 Adem Ersin Bayra, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanan Kavramların Tasnifi ve Derecelendirilmesi – I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni ile İlgili Kavramlar", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2020, s. 45.

5 Mehmet Turhan, "Siyasi Partilere İhtar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 1, 2002, s. 144-152.

6 Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu, "Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Anayasa Komisyonu Raporu (1/993)", 2011 (23. Dönem 5. Yasama Yılı), (696), Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, s. 14, 59, 60, 71.

7 Anayasa Mahkemesi, 01.06.2001 tarih ve 24419 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 20.03.2001 tarih ve Esas No: 2001/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2001/1 sayılı kararı

I. İhtar ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Siyasi partilere kapatma dışında ikincil ve daha düşük yoğunluklu yaptırımların uygulanması karşılaştırmalı hukuk verileri ile uyumludur. Avrupa Konseyinin anayasal danışma organı olan Venedik Komisyonunun siyasi partiler hukukunun uluslararası standartlarının belirlenmesi yönünde katkıları söz konusu olmaktadır.⁸ Bu anlamda 84. Genel Kurulunda “Siyasi Parti Düzenlemelerine İlişkin Kılavuz İlkeleri” kabul edilmiştir. Bu ilkeler siyasi partilere sicilden terkin, hazine yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakma, seçime katılmaktan yoksun bırakma gibi alternatif yaptırımların orantılılık ilkesi ile uyumlu bir şekilde adil bir yargılama neticesinde uygulanabileceği kabul edilmiştir.⁹

1976 Portekiz Anayasası siyasi partileri kuruluşunun, yaptığı birliklerin, isim ve rumuzlarının hukuka uygunluğu hakkında karar verme yetkisini Anayasa Mahkemesine vermiştir.¹⁰ Ukrayna Siyasi Partiler Kanunu siyasi partilere kapatma veya sicilden terkin edilmesi gerektiren fiiller dışındaki fiillerinin sebebiyle siyasi partiye ihtarında bulunulması öngörülmüştür.¹¹ Hollanda Medeni Kanununa göre belli durumlarda siyasi partiler için ihtar mekanizması öngörülmüştür.¹²

Siyasi partilerin hukuka aykırı eylemleri için öngörülen yaptırımlardan bir tanesi olan siyasi partilere ihtarında bulunulması konusu 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile mevzuatımıza girmiş olup, 1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nda da yerini korumuştur. Siyasi Partiler Kanunu’nun 104.maddesine göre, bir siyasi partinin Siyasi Partiler Kanunu’nun 101 inci maddesi dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine, Cumhuriyet Başsavcılığınca re`sen yazı ile başvurulur. Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı verir.¹³ Bu çer-

8 Levent Gönenç, *Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, Adalet Yayınevi, 2008, s. 16.

9 European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), *Guidelines On Political Party Regulation By Osce/Odhr And Venice Commission Adopted by the Venice Commission at its 84th Plenary Session (Venice, 15-16 October 2010)*, 2010, s. 45.

10 Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Cilt II, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, 2011, s. 756.

11 Denys Kovryzhenko, *Regulation of Political Parties in Ukraine: The Current State and Direction of Reforms*, Agency for Legislative Initiatives, 2010, s. 118.

12 Hakan Sabri Çelikyay, *1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma Rejimi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2002, s. 297.

13 Ali Em, Kazım Uslu, *Türk Hukuk Sisteminde Seçim ve Siyasi Partiler Hukuku*, Adalet Yayınevi, 2014, s. 593.

çevrede Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın ihtar yaptırımına konu olabilecek bir durum olduğunu değerlendirmesi halinde yapacağı başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi'nin aykırılığı tespit etmesi halinde aykırılığın sonlandırılması için siyasî parti hakkında ihtarda bulunulması yönünde karar verilmektedir.

Tablo - 1: Dönemlere Göre İhtar Kararına Uyulmaması Halinde Uygulanan İkincil Yaptırımlar

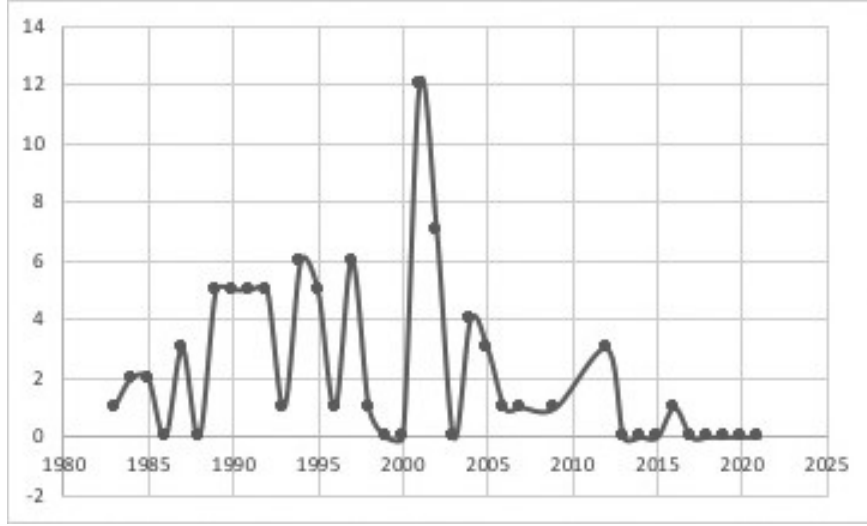
DÖNEM	İKİNCİL YAPTIRIM
1983-2003	KAPATMA
2003-2009	DEVLET YARDIMINDAN YOKSUN BIRAKMA
2009-	-

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere Siyasi Partiler Kanunu'nun ilk haline göre ihtarda bulunulmasına karar verilen siyasi parti altı ay içinde ihtar yaptırımına konu olan aykırılığı gidermemesi halinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ihtarda bulunulmasına karar verilen siyasi parti hakkında Anayasa Mahkemesi'nde kapatma davası açmaktaydı.¹⁴ 2003 yılında 4778 sayılı kanun ile Siyasi Partiler Kanununun 104. maddesinde yapılan değişiklik ile Anayasa Mahkemesinin "ihtarda bulunulması" kararına uymayan siyasi parti hakkında "kapatma" yaptırımını yerine "devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakılması" yaptırımına karar verilmesi esası getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi, "devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakılması" yaptırımının "devlet yardımı almayan siyasi partiler açısından infaz kabiliyeti olmadığı, bunlar açısından geçerli ve işlevsel bir yaptırım olmadığı ve devlet yardımı almayan siyasi partilerin emredici hükümlere aykırı faaliyetlerinin yaptırımsız kalması sonucu doğurduğundan bu tür partiler lehine ayrıcalık oluşturacağı" gerekçesiyle iptal edilmesine karar vermiştir.¹⁵

14 Levent Korkut, "Anayasa Mahkemesi'nin Yeşiller Partisini Kapatma Kararı Savunulabilir mi?", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, 1994.

15 Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, Tevfik Sönmez Küçük, *Anayasa Hukuku ve Türk Anayasa Hukuku Uygulamaları*, Legal Yayınevi, 2013, s. 133.

Grafik-1: Yıllara Göre İhtar Başvuru Sayıları

Yukarıdaki grafikte başvuru sayılarında dönemsel artma ve azalmaların olduğu görülmektedir. 1983 tarihli Siyasi Partiler Kanunu'nun ilk haline göre, siyasî partilerin “kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümler dışındaki hükümlere ve diğer kanunlardaki hükümlere aykırı eylem ve kararları” ihtar yaptırımının konusunu oluşturuyordu. 1999 yılında 4445 sayılı kanun ile siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerde değişikliğe gidilmiş; kapatma sebepleri azaltılmasına ve zorlaştırılmasına rağmen ihtar yaptırımının istisna alanını oluşturan Siyasi Partiler Kanunu'nun “dördüncü kısım” ibaresi “101. madde” olarak değiştirilerek ihtar başvurusunun konusu daha da genişletilmiştir. İhtar başvuru sayılarındaki dalgalanma konuyla ilgili yasal alanının değişkenliği ile benzer bir çizgiyi takip etmiştir. Yasal alanın genişlemesinin ihtar başvuru sayısına artması yönünde bir etkisi olduğu gibi, ihtar yaptırımının etkisini yitirmesi de başvuru sayısının azalması yönünde bir sonuç ortaya çıkardığı görülmektedir. Grafikten 2013 yılından sonra karara bağlanmış sadece bir adet ihtar başvurusunun olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin ihtar yaptırımına uyulmaması halinde uygulanabilecek ikincil ve daha ağır yaptırımının olmaması sebebiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar yaptırımının elverişlilik ilkesi ile uyumlu olmadığı yönündeki kanaatinden kaynaklanmaktadır.

II. İhtar Başvurusu ve Karar Süreci

Siyasi Partiler Kanunu ihtar başvurusunu başlatma yetkisini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'na vermiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ihtar yaptırımına konu olabilecek aykırılığı re'sen siyasi parti sicilinin incelenmesi neticesinde tespit edileceği gibi, basından¹⁶ veya siyasi parti üyelerinin ihbarı¹⁷ üzerine de öğrenebilir.

Konuyla ilgili açık bir yasal düzenleme bulunmaması sebebiyle, uygulamada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ihtar yaptırımına konu olabilecek bir aykırılığı tespit etmesi halinde bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi partiden talep ettiği gibi herhangi bir uyarıda bulunmadan da ihtar başvurusunda bulunabilmektedir. Anayasa Mahkemesi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar başvurusundan önce ilgili siyasi partiye uyarıda bulunma yükümlülüğünün olmadığına karar vererek siyasi partiler açısından eşitlik ilkesine aykırı olan bu uygulamanın yerleşmesinin önünü açmıştır.¹⁸

Anayasa Mahkemesi, konuyla ilgili açık bir yasal hüküm olmaması sebebiyle, hakkında ihtar başvurusunda bulunulan siyasi partinin konu hakkında savunmasının alınmasının gerek olmadığı yönünde uygulama geliştirmişti.¹⁹ 2011 yılında 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 53. maddesi ile ihtar başvurusunda bulunan siyasi partinin savunmasının alınması zorunluluğunu getirmesi sebebiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, ihtar başvurusunun ardından Anayasa Mahkemesi hakkında ihtar başvurusunda bulunulan siyasi partinin savunmasını almaktadır.

Olağanüstü toplantı çağrısının uygulanmaması gibi siyasi parti üyelerinin doğrudan menfaatlerini ilgilendiren ihtar başvurularında yapılan davaya “katılma” istemleri ve buna bağlı olarak yapılan diğer talepler (ihtar başvurularının öncelikli karara bağlanması, büyük kongrenin ertelenmesi veya durdurulması vb.), ihtar başvurusunun bir dava değil başvuru olarak kabul edilmesi sebebiyle Anayasa Mahkemesince reddedilmektedir.²⁰ Anayasa Mahkemesi'nin ihtar başvurusunu bir dava olarak görmemesinin diğer bir sonucu da, Yüce Divan ve siyasi parti kapatma davalarındaki hukuki konumunun aksine, ihtar başvurularında kendisini davaya bakmakta olan mahkeme olarak kabul etmeyerek ihtar

16 Anayasa Mahkemesi, 01.10.2009 tarih ve Esas No: 2005/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2009/1 sayılı kararı.

17 a.g.k.

18 Anayasa Mahkemesi, 28.06.1998 tarih ve 23386 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 13.11.1997 tarih ve Esas No: 1996/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1997/7 sayılı kararı.

19 Anayasa Mahkemesi, 27.04.2002 tarih ve 24738 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 09.01.2002 tarih ve Esas No: 2001/11 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2002/7 sayılı kararı.

20 Anayasa Mahkemesi, 06.08.2005 tarih ve 25898 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 25.07.2005 tarih ve Esas No: 2004/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2005/4 sayılı kararı.

ile ilgili yasal hükümlerden anayasaya aykırı olduğunu değerlendirdiği hükümleri “davaya bakmakta olan mahkeme” sıfatıyla ve “itiraz” yoluyla iptal edilmesi amacıyla kendi gündemine getirememesidir.²¹ Anayasa Mahkemesinin bu yorum ve uygulaması, ihtar başvurusuna konu olan kanun hükümlerinin anayasaya uygunluk denetiminin sadece “soyut norm denetimi” ile sağlanabileceği, “somut norm denetiminin” yapılamayacağı sonucunu doğurmuştur.

Anayasa Mahkemesi ihtar başvurusunun ardından siyasi partinin savunmasını aldıktan sonra esas hakkında rapor düzenlemesi için raportöre sevk etmekte ve raportör tarafından düzenlenen raporla birlikte gerekli incelemeyi yaparak ihtar başvurusu hakkında hüküm kurmaktadır. Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili karar aldıktan sonra, karar ilgili siyasi partiye tebligat mevzuatı hükümleri çerçevesinde tebliğ edilmektedir.²²

III. İhtar Yaptırımının Niteliği

Uyarı, hatırlatma, yükümlülüğü ifaya davet etme olarak kısaca tanımlanabilecek olan ihtar kavramı, farklı hukuk dallarında farklı anlamları ifade etmektedir.²³ Örneğin ihtar, ceza yargılama hukukunda fiilin sonuçları hakkında süjeyi dikkate davet etme durumunu ifade etmektedir.²⁴ Aile hukuku açısından ise ortak hayatı bırakıp giden eşin aleyhinde terk nedeniyle boşanma amacıyla dava açılabilmesi için mahkeme aracılığıyla uyarılmasını ifade eder.²⁵ İhtar aynı zamanda muhatabın müstakbel ağır sonuçlarla karşılaşmasını engelleme amacına da hizmet eder.²⁶ Bu çerçevede siyasi partiler hukuku uygulamasındaki ihtar kavramının, idare hukukunda ve ceza yargılama hukukunda haliyle değil, aile hukukundaki anlamına benzediği ifade edilmiştir.²⁷

Bunun yanında ihtar yaptırımı sebep ve sonuçları açısından kapatma yaptı-

21 Anayasa Mahkemesi, 26.04.2002 tarih ve 24737 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 09.01.2002 tarih ve Esas No: 2001/4 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2002/1 sayılı kararı.

22 Anayasa Mahkemesi, 21.03.1992 tarih ve 21178 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 24.09.1991 tarih ve Esas No: 1991/3 (Siyasi Parti Kapatma) Karar No:1991/3 sayılı kararı. Anayasa Mahkemesi siyasi partilerle ilgili ihtar başvurusu neticesinde verilen kararlarının tebligatının hukuka uygunluğu ile ilgili en ufak bir duraksamaya düşülmemesi, herhangi bir şüphenin uyanmaması gerektiğine işaret ederek, tebligat mevzuatına aykırı olarak ifa edilen tebligat işleminin hukuki sonuç doğurmayacağına hükmetmiştir.

23 Kemal Gözler, *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, 17. Baskı, Ekin Yayınevi, 2019, s. 226.

24 Erol Cihan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkaz, İhtar, Hukuka Aykırı Vaad ile Telkin Kavramları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 35, Sayı 1-4, 1969, s. 128.

25 Nurşen Ayan, “Terk Nedeniyle Boşanma”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2007, s. 49.

26 Gürsel Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2019, s. 669.

27 Turhan, s. 142.

rımından ayrılmaktadır. Ceza hukukunda var olan suç/kabahat ve hapis cezası/idari para cezası ayrımı, siyasi partiler hukukunda ihtar/kapatma açısından da söz konusudur. Ceza hukukunda fiillerin haksızlık içeriğinin düşük olması durumunda kabahat ve idari para cezası söz konusu iken aksi durumda suç/hapis cezası ortaya çıkmaktadır.²⁸ Siyasi partiler hukuku açısından da fiillerin haksızlık içeriğinin düşük olması durumunda ihtar yaptırımını söz konusu iken aksi durumda kapatma yaptırımını ortaya çıkmaktadır.

Siyasi partiler hukuku açısından ihtar, siyasi partilerin iç çalışmalarını ve faaliyetlerini demokrasi esaslarına göre yapmaları ve anayasa düzeninin temellerine uygun hareket etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.²⁹ İhtar yaptırımını Siyasi Partiler Kanunu'nda ve diğer kanunlarda siyasi partiler için öngörülen düzenlemelere aykırı hareket edilmesi durumunda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın talebi üzerine, Anayasa Mahkemesi tarafından ilgili siyasi partinin savunması alındıktan sonra verilen ve Resmi Gazete'de yayımlanan özel bir karar türü olarak tanımlanabilir.³⁰ Anayasa Mahkemesinin ihtar konusu ile ilgili uygulaması ve hukuki yaklaşımı doğrultusunda ihtar yaptırımının siyasi partinin tüzel kişiliğine yönelik, diğer yaptırımlardan bağımsız ve onların ikamesi niteliğinde olmayan sui-generis nitelikte olduğu da söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi'nin gündeminde olan ihtar başvuruları diğer mahkemelerde de uyuşmazlık konusu olabilmektedir.³¹ Anayasa Mahkemesi bu tür başvurular da Siyasi Partiler Kanunu'nun uygulama önceliğine sahip olduğuna işaret ederek, diğer mahkemelerde görülen uyuşmazlıkların Anayasa Mahkemesince ihtar da bulunulmasına yönelik karar vermesine engel teşkil etmeyeceğine hükmetmiştir.³²

Bunun yanında ihtar başvurusuna konu olan aykırılığın Siyasi Partiler Kanunu'nda hapis cezası, adli para cezası veya idari para cezası ile müeyyidelenirilmesi de söz konusu olabilir. Örneğin büyük kongre sonrası bilgi ve belgelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na teslim edilmemesi, mali denetime ilişkin bilgi ve belgelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na ve Ana-

28 Murat Ekinci, "Ceza Hukuku Açısından İdari Yaptırımlar", Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2017, s. 35.

29 Özkan Tikveş, "Siyasi Partiler ve Anayasa Yargısı Konusunda Mukayeseli Bir İnceleme", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 36, Sayı 1-4, 1970, s. 166.

30 Anayasa Mahkemesinin tüm kararlarının Resmi Gazetede yayımlanması zorunluğuna ilişkin anayasanın buyurucu hükmüne rağmen siyasi partilerle ilgili ihtar başvurularından red veya karar verilmesine yer olmadığı yönünde hükümle sonuçlanan bazı başvuruların yayımlanmadığı bilinmektedir. Anayasa Mahkemesinin son yıllarda hacmini geliştirdiği web tabanlı Kararlar Bilgi Bankasına bu tür kararları da geçmişe doğru kapsayacak şekilde yer vermesi isabetli olmuştur.

31 Anayasa Mahkemesi, 02.07.1987 tarih ve Esas No: 1987/3 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1987/3 sayılı kararı

32 a.g.k.

yasa Mahkemesi'ne zamanında teslim edilmemesi durumunda Siyasi Partiler Kanunu'nun 111.maddesinde adli/idari para cezası öngörülmüştür.³³ Ayrıca anayasanın 38.maddesinin suç ve cezalardaki kanunilik ilkesine aykırılığı sebebiyle Anayasa Mahkemesince³⁴ iptal edilen Siyasi Partiler Kanunu'nun 117. maddesi "...kanunun dördüncü kısmında yazılı yasak fiilleri işleyenler, fiil daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, altı aydan az olmamak üzere hapis cezası ile ..." hükmü de yürürlükte olduğu 2013 yılı başına kadar birçok ihtar başvurusu açısından uygulanabilecek nitelikteydi. Siyasi Partiler Kanunu'nun 117. maddesi yürürlükte olduğu sürece ihtar yaptırımına ihtiyaç olmadığına dair görüşler olsa da Anayasa Mahkemesi bu hükümleri siyasi parti yöneticileri açısından uygulanabilir nitelikte olduğunu kabul ederek, ihtar yaptırımını siyasi parti tüzel kişiliği için uygulanabilir bir yaptırım olarak değerlendirmiştir.³⁵

IV. İhtar Yaptırımının Anayasaya Uygunluğu Sorunu

Uygulamada Anayasa Mahkemesi ihbarda bulunulmasına dair kararlar vermeye devam etse de, ihtar yaptırımının anayasaya aykırı olduğuna dair görüşler mevcuttur. İhtar yaptırımının anayasaya aykırılığı iddiaları üç başlık altında toplanabilir:

Birinci olarak ihtar yaptırımının anayasada siyasi partilere uygulanacak yaptırımlar arasında düzenlenmemesi gerekçesiyle anayasaya aykırı olduğu iddia edilmiştir. Gerçekten de anayasada siyasi partilere uygulanacak yaptırımlar "kapatma" ve "devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakma" olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede siyasi partilere anayasada belirlenen yaptırımlar dışında yaptırım uygulanıp uygulanamayacağı hususu bir ön sorun oluşturmaktadır. Anayasaların ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesinin sakıncalarının olduğu bilinmektedir.³⁶ Bu çerçevede siyasi partilere uygulanacak olan düşük yoğunluklu ihtar yaptırımının anayasal düzenlemeye konu edilmemesinin bir anayasaya aykırılık teşkil etmeyeceği düşünülebilir. Buna rağmen demokrasinin vazgeçilmez unsuru olmaları sebebiyle anayasada ayrıntılı bir şekilde düzenlenen siyasi partiler için uygulanacak yaptırımlar arasında ihtar yaptırımının düzenlenmemesi veya siyasi partilere uygulanacak diğer yaptı-

33 Kanun metninde hafif hapis cezası, hafif para cezası, ağır para cezası öngörülmesine rağmen 4.1.2004 tarihi ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanununun 5. ve 7. maddeleri ile bu cezalar adli para cezası ve idari para cezasına dönüştürülmüştür.

34 Anayasa Mahkemesi, 05.07.2012 tarih ve 28344 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 12.01.2012 tarih ve Esas No: 2011/62 Karar No:2012/2 sayılı kararı

35 Turhan, s. 154.

36 Bu konuyla ilgili ayrıntılı tartışma için bkz. Levent Gönenc, "Ayrıntılı Anayasa- Çerçeve Anayasa Tartışmaları", *TEPAV*, Sayı 43, 2012, s. 1-5.

rımların kanunla düzenlenebileceğine dair bir hükmün olmaması da diğer görüşün güçlü argümanlarından.

İkinci olarak ihtar yaptırımını hakkında karar verme yetki ve görevinin Anayasa Mahkemesi'ne anayasa ile değil de kanun ile verilmesinin anayasaya aykırı olduğu iddia edilmiştir. Gerçekten de siyasi partilere ihtar verilmesi ilk önce sadece 1983 tarihli 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenmiştir. 1983 tarihli 2949 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri arasında ihtar başvurularını karara bağlamak konusu düzenlenmemiş olup Anayasa Mahkemesi'nin anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getireceği ifade edilerek, Anayasa Mahkemesi'ne sadece anayasa ile görev verilebileceğinin öngörüldüğü ifade edilebilir. 2011 tarihli 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri arasında ihtar başvurularını karara bağlamak sayılmıştır. İhtar başvurularını ve siyasi partilerin dağılmış sayılarak hukuki varlıklarının sona erdiğinin tespitine ilişkin talepleri karara bağlamak dışındaki tüm görev ve yetkilerin Anayasa Mahkemesi'ne anayasa ile verilmiş olması gerçeği, Anayasa Mahkemesi'nin temel işlevi ile uyumlu olması açısından Anayasa Mahkemesi'ne sadece anayasa ile görev verilebileceğini savunan görüşü güçlendiren önemli bir argümandır.³⁷

Üçüncü olarak 2003 yılı öncesi neticesi kapatma olan ihtar yaptırımının anayasaya aykırı olduğu iddia edilmiştir. İhtar yaptırımını Milli Güvenlik Konseyi dönemi içinde çıkarılan konsey kanunlarından olan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenmesi sebebiyle anayasanın geçici 15.maddesinin son fıkrasının koruması altında kalmıştır.³⁸ Bu durum anayasal engel ortadan kalkana kadar anayasaya aykırı hükümlerin yürürlükte kalmasına sebebiyet vermiştir.³⁹ 1995 yılında yapılan ile değişiklikle siyasi partilerin kapatma sebepleri tahdidi ve tüketici olarak anayasal düzenlemeye konu olması ve anayasal kapatma nedenlerinin sınırlılığı ilkesinin benimsenmesi sebebiyle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenen neticesi kapatma olan ihtar da bulunulması kararının anayasaya uygunluğunu yitirdiği haklı bir şekilde ifade edilmiştir.⁴⁰ Gerçekten de 1995 yılında kabul edilen anayasa değişikliği ile

37 Turhan, s. 145. İhtar yaptırımının anayasada düzenlenmemesinin anayasaya aykırı olmadığına dair görüş için bkz. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, 2019, s. 445-449.

38 Turhan, s. 144.

39 Yavuz Atar, "Türk Anayasa Yargısında Anayasaya Uygunluk Denetiminin Konusu", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1-2 Prof. Dr. Şakir Beki'ye Armağan, 1996, s. 388.

40 Fazıl Sağlam, "Siyasi Partiler Kanununda Uluslararası Standartlara Uygunluk Sağlamak İçin Yapılması Gereken Değişiklikler", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Sayı 17, 2000, s. 249.

2.1.2003 tarih ve 4778 sayılı yasa ile Siyasi Partiler Kanunu'nda yapılan değişiklikle ihtar da bulunulmasına ilişkin kararın yaptırımının kapatma değil de devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakma olarak belirlendiği süre arasında Anayasa Mahkemesi'nin karara bağladığı sonucu ihtar da bulunulması ile neticelenen on dokuz ihtar da bulunulma kararının on altısı oy çokluğu ile alınmıştır. Karşı oy yazan üyelerinin temel muhalefet gerekçesi ihtar başvurusuna konu olan aykırılık değil, ihtar da bulunulması kararına uyulmamasının neticesinin kapatma olarak belirlenmesi olmuştur. 2003 yılında 4778 sayılı kanun ile "ihtar da bulunulması" kararına uymayan siyasi parti hakkında "kapatma" yaptırımı yerine "devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakılması" yaptırımına karar verilmesi esası getirilmiştir. Daha sonra da bu hüküm anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğinden bu anayasaya aykırılık iddiasının gerekçesi ortadan kaldırılmıştır.

V. İhtar Başvurusu Sonucu Anayasa Mahkemesince Verilen Kararlar

Anayasa Mahkemesi, 81 adet ihtar başvurusu neticesinde, 59 başvuruda ihtar da bulunulması (%73), 10 başvuruda istemin reddi (%15), 12 başvuruda ise karar verilmesine yer olmadığı yönünde (%15) hüküm kurmuştur. Özellikle tüzük hükümlerinin kanuna aykırılığı iddiasıyla yapılan ihtar başvurularında, aynı karar içerisinde Anayasa Mahkemesi bazı tüzük hükümleri ile ilgili ihtar da bulunulması kararı verirken, bazı tüzük hükümleri ile ilgili başvurunun reddi, bazıları hakkında ise karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurabilmektedir.

A. İhtar da Bulunulması

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın ihtar yaptırımına konu olabilecek bir durum olduğunu değerlendirmesi halinde yapacağı başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi'nin aykırılığı tespit etmesi halinde aykırılığın sonlandırılması için siyasî parti hakkında ihtar da bulunulması yönünde karar verilmektedir.

Siyasi partilere ihtar da bulunulmasının bir takım sonuçları bulunmaktadır. 2003 yılından önce, ihtar da bulunulması kararının ardından altı ay içinde karara uyulmaması durumunda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kapatma davası açılabilmekteydi. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı bu çerçevede Milliyetçi Çalışma Partisi (1991), Yeşiller Partisi (1992), Demokrat Parti (1994), Adalet ve Kalkınma Partisi (2002) ve Türkiye Komünist Parti (2002) hakkında kapatma davası açmıştır. Anayasa Mahkemesi, mali denetimle ilgili yükümlülükleri yerine getirmemesi sebebiyle verdiği ihtar da bulunulması

kararına uymayan Yeşiller Partisi'nin⁴¹ ve siyasi parti siciline kayıtlı bir siyasi partinin ismini aynen kullanması sebebiyle verdiği ihtarında bulunulması kararına uymayan Demokrat Parti'nin⁴² kapatılmasına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, Milliyetçi Çalışma Partisi⁴³ ile ilgili kapatma başvurusunda, kapatma kararı almadan önce ihtarında bulunması kararına konu aykırılığı giderilmesi sebebiyle kapatma isteminin reddine karar vermiştir. 2002 yılında ihtarında bulunulması kararına uymamaları sebebiyle Adalet ve Kalkınma Partisi⁴⁴ ve Türkiye Komünist Partisi⁴⁵ hakkında kapatma davası açılmıştır. Davanın açılmasının ardından sonra Siyasi Partiler Kanunu'nun 104. maddesinde yapılan değişiklik ile Anayasa Mahkemesi'nin "ihtarında bulunulması" kararına uymayan siyasi parti hakkında "kapatma" yaptırımını yerine "devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakılması" yaptırımına karar verilmesi esas getirilmesi üzerine, kapatma davasının düşmesine karar verilmiştir.

2003 yılı ile Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili iptal kararı verdiği 2009 yılı arasında, ihtarında bulunulması kararına uymayan siyasi partiler için "devlet yardımından tamamen veya kısmen yoksun bırakılması" yaptırımını söz konusu olmasına rağmen Anayasa Mahkemesi'nin bu yönde verdiği bir karar bulunmamaktadır.

2009 yılında Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının ardından, Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararına uymayan siyasi partiler açısından ikincil ve daha ağır hukuki sonuçları olan bir yaptırım kalmamıştır. Bu durum ihtarın münhasıran bir yaptırım olduğu ve ihtar bulunulması kararına muhatap siyasi partinin seçmen nazarında negatif bir etki oluşturabileceği gerçeğini değiştirmemektedir.⁴⁶

B. Başvurunun Reddedilmesi

Anayasa Mahkemesi, bazı durumlarda ihtar başvurusunun reddi yönünde karar vermektedir. Birinci olarak ihtar yaptırımına konu olamayacak bir başvuru varsa Anayasa Mahkemesi, başvurunun reddi yönünde karar vermektedir. Örneğin Siyasi Partiler Kanunu'nun 94.maddesinde yer alan "ünifor-

41 Anayasa Mahkemesi, 10.04.1994 tarih ve 21901 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 10.02.1994 tarih ve Esas No: 1992/2 (Siyasi Parti Kapatma) Karar No:1994/1 sayılı kararı.

42 Anayasa Mahkemesi, 15.02.1995 tarih ve 22203 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 13.09.1994 tarih ve Esas No: 1994/1 (Siyasi Parti Kapatma) Karar No:1994/3 sayılı kararı.

43 Anayasa Mahkemesi, 21.03.1992 tarih ve 21178 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 24.09.1991 tarih ve Esas No: 1991/1 (Siyasi Parti Kapatma) Karar No:1991/3 sayılı kararı.

44 Anayasa Mahkemesi, 07.10.2009 tarih ve 27369 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 07.09.2009 tarih ve Esas No: 2002/3 (Siyasi Parti Kapatma) Karar No:2009/3 sayılı kararı.

45 Anayasa Mahkemesi, 07.10.2009 tarih ve 27369 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 07.09.2009 tarih ve Esas No: 2002/4 (Siyasi Parti Kapatma) Karar No:2009/2 sayılı karar.

46 Turhan, s. 142.

giydirmeye yasağını” ihlal iddiasıyla 1999 yılından önce yapılan bir ihtar başvurusunda Anayasa Mahkemesi söz konusu yasağın kanunun “dördüncü kısmında” yer alması sebebiyle ihtarında bulunulması koşullarına uyulmadığına işaret ederek başvurunun reddine karar vermiştir.⁴⁷ İkinci olarak, ihtar başvurusunun konusu kapatma gerektiren bir aykırılık olması halinde Anayasa Mahkemesi ihtar başvurusunun reddine karar vermektedir. Örneğin Siyasi Partiler Kanunu’nun 101.maddesinde yer alan “dördüncü kısımda yer alan hükümlere aykırı beyanda bulunma yasağının” ihlali iddiasıyla 1999 yılında önce yapılan bir ihtar başvurusunda Anayasa Mahkemesi söz konusu yasağın kapatma gerekçesi olması sebebiyle ihtarında bulunulması koşullarına uyulmadığına işaret ederek başvurunun reddine karar vermiştir.⁴⁸ Üçüncü olarak Anayasa Mahkemesi ihtar başvurusu sonucu kanuna aykırı bir durum olmadığı yönünde karar vermesi durumunda başvurunun reddi yönünde hüküm kurmaktadır.

C. Karar Verilmesine Yer Olmaması

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından ihtar başvurusu yapıldıktan sonra ve Anayasa Mahkemesi tarafından bir karar almadan önce, ilgili siyasi parti kurucular kurulu ile kapanma kararı alması, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması, büyük kongre kararı ile kapanma kararı alması, Anayasa Mahkemesince dağılma halinin ve buna bağlı olarak hukuki varlığının sona erdiğinin tespit edilmesi halinde Anayasa Mahkemesi ihtar talebinin konusu kalmaması sebebiyle bir karar verilmesine gerek olmadığı yönünde hüküm kurmaktadır.⁴⁹

Anayasa Mahkemesi ihtar kararının amacının belli bir süre içinde aykırılığın giderilmesi olduğuna işaret ederek, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından ihtar başvurusu yapıldıktan sonra ve Anayasa Mahkemesi tarafından bir karar almasından önce, ihtar başvurusuna esas aykırılığın giderilmesi durumunda ihtar başvurusu hakkında bir karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurmaktadır.⁵⁰

47 Anayasa Mahkemesi, 18.10.1983 tarih ve Esas No: 1983/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1983/1 sayılı kararı.

48 Anayasa Mahkemesi, 19.02.1993 tarih ve 21501 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 3.11.1992 tarih ve Esas No: 1992/4 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1992/4 sayılı kararı.

49 Anayasa Mahkemesi, 12.10.2011 tarih ve Esas No: 2010/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2011/2 sayılı kararı.

50 Anayasa Mahkemesi, 17.10.1995 tarih ve Esas No: 1995/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1995/1 sayılı kararı.

VI. Konularına Göre İhtar Başvurularının Sınıflandırılması

Tablo-2 : İhtar Başvurularının Konularına Göre Dağılımı

İHTAR BAŞVURUSUNUN KONUSU	BAŞVURU SAYISI
MALİ DENETİMİLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİN YERİNE GETİRİLMEMESİ	21
YASAL SÜREDE VE ŞARTLARDA KONGRENİN TOPLANMAMASI	21
TÜZÜK HÜKÜMLERİNİN KANUNA AYKIRILIĞI	12
SİYASİ PARTİ ÜYELİĞİ ŞARTLARI İLE İLGİLİ UYUŞMAZLIKLAR	11
KANUNLA YASAKLANMIŞ KELİME ve ADLARIN SİYASİ PARTİ İSMİNDE KULLANILMASI	8
AYNI ANDA BİRDEN FAZLA SİYASİ PARTİ ÜYELİĞİ	3
DİĞER (Üniforma Giydirme Yasağı, Bağdaşmayan Görevler, Organlarda Görev Alanların İlgili Makamlara Bildirilmemesi, Geçici Hükümlere Muhalefet, Kapatma Gerektiren Fiiller)	5

İhtar başvurusunun konuları Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenmesine rağmen, uygulamada siyasi partiler tarafından Siyasi Partiler Kanunu'nun hangi hükümlerinin ihlal edildiği ve bunlardan hangilerinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından ihtar başvurusuna konu edildiğinin ortaya konması önemlidir. Yukarıdaki tabloda gösterilen bu sınıflandırma Anayasa Mahkemesi'nin hangi konularda kanunu nasıl yorumladığı ve nasıl uygulama geliştirdiğinin değerlendirilmesine de imkan tanımaktadır.

A. Siyasi Partilerin Mali Denetimi ile İlgili Yükümlülüklerin Yerine Getirilmemesi

Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan siyasi partilerin mali denetimi ile ilgili siyasi partilerin yükümlülükleri Siyasi Partiler Kanunu'nun üçüncü kısmının dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Bu düzenlemelerin temel siyasi partilerce elde edilen gelirler ile yapılan harcamalara ait bilgi ve belgelerin, süresi içinde veya talep üzerine Anayasa Mahkemesi'ne verilmesidir.⁵¹

Mali denetime ilişkin bilgi ve belgelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na ve Anayasa Mahkemesi'ne zamanında teslim edilmemesi durumunda Siyasi Partiler Kanunu'nun 111.maddesinde idari para cezası öngörülmüştür.⁵² Anayasa Mahkemesi, bu hükümlerin siyasi parti yöneticileri açısından uygulanabilir nitelikte olduğunu kabul ederek, ihtar yaptırımını siyasi parti tüzel kişiliği için uygulanabilir bir müeyyide olarak değerlendirmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan ihtar başvurularının dörtte biri siyasi partilerin mali denetimi ile ilgili yükümlülüklerinin süresi içinde veya talep üzerine yerine getirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan yirmi bir başvurudan beşinde, ihtar başvurusundan sonra ve Anayasa Mahkemesi'nin kararından önce mali denetim ile ilgili yükümlülükleri yerine getiren siyasi partiler hakkında karar verilmesine yer olmadığına hükmedilmiştir. Geri kalan on altı başvuruda ise siyasi partinin yıllık kesin hesabına ilişkin bilgi ve belgelerin kısmen veya tamamen Anayasa Mahkemesi'ne sunulmaması sebebiyle ilgili siyasi partiler hakkında ihtarda bulunulması kararı verilmiştir.

B. Yasal Sürede ve Şartlarda Kongrenin Toplanmaması

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan ihtar başvurularının dörtte biri yasal sürede ve şartlarda kongrenin toplanmamasından kaynaklanmaktadır. Siyasi partilerin en yüksek karar organları kongrelerdir.⁵³ Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin dinamik yapısı göz önünde bulundurularak belirli sürelerde kongrelerin toplanmasını zorunlu kılan düzenlemeler öngörmüştür. Aynı zamanda genel başkanlık makamının boşalması, il/ilçe yönetim kurullarının merkez karar yö-

51 Siyasi partilerin genel başkanları, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadırlar. Bu belgelere, ilgili siyasi partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri yüz milyon lirayı aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listeleri eklenir.

52 Hamdi Mehter, *Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri*, Genişletilmiş 2. Baskı, TÜR-MOB Yayınları-344, 2008, s. 121-124.

53 Hüseyin Özcan, Murat Yanık, *Siyasi Partiler Hukuku*, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, 2011, s. 256.

netim kurulları tarafından görevden el çektirmeleri gibi bazı durumlarda da belirli sürelerde kongrelerin toplanmasını zorunlu kılmıştır. Bu düzenlemelere riayet edilmemesi durumunda Anayasa Mahkemesi'nin verdiği ihtar kararları beş alt başlık altında incelenmiştir.

1. İlk Büyük Kongrenin Tüzel Kişilik Kazanılmasından Sonraki İki Yıl İçerisinde Yapılmaması

İçişleri Bakanlığı'na verilen dilekçe ile tüzel kişilik kazanan siyasi partiler, Siyasi Partiler Kanunu'nun amir hükmü gereği tüzel kişilik kazanmalarından itibaren iki yıl içerisinde ilk büyük kongrelerini toplamak zorundadırlar.

İlk büyük kongrelerini tüzel kişilik kazanmalarından itibaren iki yıl içerisinde yapmamaları sebebiyle haklarında ihtar başvurusunda bulunulan fakat Anayasa Mahkemesi'nin bu konuyla ilgili bir karar almasından önce büyük kongre kararı ile kapanma kararı alan, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan, Anayasa Mahkemesince dağılma hali ve buna bağlı olarak hukuki varlığının sona erdiği tespit edilen üç siyasi parti hakkındaki ihtar başvuruları hakkında karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurulmuştur.

Bu konuyla ilgili diğer dokuz ihtar başvurusunda Anayasa Mahkemesi tüzel kişilik kazanmalarından itibaren iki yıl içerisinde ilk büyük kongrelerini toplanmayan siyasi partiler hakkında ihtar kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, büyük kongrenin toplanmaması durumunda ilgili siyasi partiye ihtarında bulunulması uygulamasını değiştirerek, Siyasî Partiler Kanunu'nun 121. maddesinin "Türk Kanunu Medenîsi ile Dernekler Kanunu'nun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasî partiler hakkında da uygulanır" yollamasıyla Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesinin " Dernekler, aşağıdaki hâllerde kendiliğinden sona erer: ...2. İlk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmaması ve zorunlu organların oluşturulmamış olması, Her ilgili, sulh hâkiminden, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini isteyebilir." hükmü çerçevesinde ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış olmasını kendiliğinden sona erme nedeni olarak kabul edip, ilgili siyasi partilerin dağılmış sayılarak hukuki varlığının sona erdiğinin tespiti yönünde hüküm kurmuştur.⁵⁴

2. Büyük Kongrenin Süresi İçinde Toplanması

Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin büyük kongrelerinin toplanma sürelerini, alt ve üst sınır belirlemek suretiyle, siyasi parti tüzüklerine bırakmıştır. Siyasî Partiler Kanunu'nun belirlediği alt sınır iki yıl, üst sınır ise üç yıldır.

⁵⁴ Anayasa Mahkemesi, 06.03.2021 tarih ve 31415 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 14.01.2021 tarih ve Esas No: 2019/11 (Değişik İşler) Karar No:2021/3 sayılı kararı.

Anayasa Mahkemesi, son büyük kongresinin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen büyük kongreleri toplamayan siyasi partiler aleyhinde yapılan ihtar başvurularında, olumsuz hava şartları ve genel seçimler gibi gerekçeleri⁵⁵ kabul edilebilir mazeret olarak değerlendirmeyerek ihtar kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, büyük kongrenin toplanmaması durumunda ilgili siyasi partiye ihtarda bulunulması uygulamasını değiştirerek, Siyasî Partiler Kanunu'nun 121. maddesinin yukarıda ifade edilen hükmünün yollamasıyla Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesinin “ Dernekler, aşağıdaki hâllerde kendiliğinden sona erer:... 5. Olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması...” hükmü çerçevesinde üst üste iki olağan genel kurul toplantısının yapılmamış olmasını kendiliğinden sona erme nedeni olarak kabul edip, ilgili siyasi partilerin dağılmış sayılarak hukuki varlığının sona erdiğinin tespiti yönünde hüküm kurmuştur.⁵⁶

3. Geçerli Olağanüstü Büyük Kongre Toplanma Talebine Riayet Edilmemesi

Siyasi Partiler Kanunu, büyük kongre delegelerinin en az beşte birinin yazılı istemi üzerine büyük kongrenin olağanüstü olarak toplanması gerektiği esasını benimsemiştir.

Anayasa Mahkemesi, büyük kongre delegelerinin beşte birinin talebi üzerine büyük kongre toplanma çağrısı yapmayan siyasi parti aleyhinde yapılan ihtar başvurusunda, büyük kongre üye sayısı kavramından ne anlaşılması gerektiği ve hangi şartlarda büyük kongre toplanma isteminden vazgeçebileceği hususlarına açıklık getirerek, ilgili siyasi parti hakkında ihtarda bulunulması kararı vermiştir.⁵⁷

Büyük kongre üyeleri, tabii üyelerden ve seçilmiş (il kongreleri) üyelerden oluşur. Anayasa Mahkemesi, olağanüstü toplantı talebine esas büyük kongre üye sayısını, seçilmiş ve tabii üyelerden oluşan üye tamsayısı olarak değil, olağanüstü toplantı başvuru tarihi itibarıyla fiilen büyük kongre üyesi olanların sayısı olarak kabul etmiştir. Yani Anayasa Mahkemesi'ne göre büyük kongre tabii üyesi olan veya büyük kongre üyesi seçilmesine rağmen sonradan ölüm, istifa, ihraç ve tedbirli disipline sevk vb. gerekçelerle siyasi parti ile hukuki ilişkisi sona eren üyelerin sayısının büyük kongre üye sayısından düşülmesinden

55 Anayasa Mahkemesi, 19.09.2013 tarih ve 28770 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 18.06.2013 tarih ve Esas No: 2012/3 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2013/3 sayılı kararı.

56 Anayasa Mahkemesi, 05.02.2011 tarih ve 27837 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 08.12.2010 tarih ve Esas No: 2010/01 (Değişik İşler) Karar No:2010/7 sayılı kararı.

57 Anayasa Mahkemesi, 06.08.2005 tarih ve 25898 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 25.07.2005 tarih ve Esas No: 2004/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2005/4 sayılı kararı.

sonra kalan büyük kongre üye sayısının beşte birinin yazılı isteminin büyük kongre toplanması için yeterli olduğuna hükmetmiştir.

Anayasa Mahkemesi, büyük kongre delegelerinin olağanüstü kongre toplanma taleplerinden vazgeçebileceklerini prensip olarak kabul etmiştir. Gerçekten de talebin toplu olarak büyük kongreyi olağanüstü toplantıya çağırma yetkisine sahip makamlara ulaştırılana kadar yapılması halinde vazgeçme hukuken geçerlidir. Fakat mahkeme, süresi içinde ilgili makamlara ulaşan olağanüstü kongre toplanma talebinin yenilik doğurucu olduğunu, hem talepte bulunanlar açısından, hem de olağanüstü toplantıya çağırma yetkisini kullanacaklar açısından bağlayıcı olduğunu işaret ederek, bu tarihten sonra yapılan vazgeçmenin, hukuken geçerli olamayacağına hükmetmiştir.⁵⁸

4. İl/İlçe Yönetim Kurullarının Merkez Karar ve Yönetim Kurullarınca Görevden El Çektirilmesinin Ardından 45 ve 30 Günlük Süreler İçerisinde İl/İlçe Kongrelerinin Toplanmaması

Siyasi Partileri Kanunu, siyasi partilerin tabandan tavana, (mahalle- belde- ilçe-il-genel merkez) demokratik bir perspektifle teşkilatlanmaları ilkesini benimseyerek, il ve ilçe yönetim kurullarının seçilmesini ve görevden alınmasını il ve ilçe kongrelerinin yetkisi dâhilinde olacak şekilde belirlemiştir. Siyasi Partiler Kanunu bu demokratik gerekliliklerle yönetim gerekliliklerinin kesişme noktasında bir zorunluluk olarak görevden el çektirme kurumu öngörülmüştür.⁵⁹

Bu yetkinin kullanıldığı il ve ilçe yönetim kurulları, 45 (il) ve 30 (ilçe) günlük süre içinde il ve ilçe kongrelerini toplamak zorundadır. Uygulamada bu süreler içinde kongre toplanmadığı durumlarda Siyasi Partiler Kanunu'nun 121. maddesinin yukarıda ifade edilen yollamasıyla ve Türk Medeni Kanunu'nun 75. maddesinin "Yönetim kurulu, genel kurulu toplantıya çağırılmazsa; üyelere birinin başvurusu üzerine, sulh hâkimi, üç üyeyi genel kurulu toplantıya çağırarak görevlendirir." hükmü doğrultusunda, bir üyenin başvurusu üzerine sulh hâkimi tarafından, üç kişilik bir heyet il veya ilçe kongresini toplamakla görevlendirilmektedir.

Bu konuyla ilgili beş ihtar başvurusundan dördünde "ihtar" kararı verilmiş, birinde ise ihtar başvurusundan sonra ve Anayasa Mahkemesi'nin kararından önce aykırılık sona erdiğinden "karar verilmesine yer olmadığı" yönünde hüküm kurulmuştur.

⁵⁸ Anayasa Mahkemesi, 06.08.2005 tarih ve 25898 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 25.07.2005 tarih ve Esas No: 2004/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2005/4 sayılı kararı.

⁵⁹ Ahmet İyimaya, "Siyasal Partilerde Teşkilat Yönetimi Görevden Almanın Hukuki Rejimi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 66, 2006, s. 134.

Üzerinde tartışılması gereken konulardan biri, sadece bir il/ilçe teşkilatının görevden el çektirilmesi üzerine süresi içerisinde kongre toplanmamış olmasının ihtar başvurusuna konu olup olamayacağıdır. Mer'i mevzuat hükümlerine göre her ne kadar ihtar kararına uyulmamasının ilave bir yaptırımı olmasa da ihtar kararına konu olan siyasi parti hakkında negatif bir etkisi olduğu açıktır. Bu çerçevede il/ilçe teşkilatının görevden el çektirilmesi üzerine süresi içerisinde kongre toplanmamış olması durumunda uygulamada Türk Medeni Kanunu hükümleri çerçevesinde kongrenin toplanması için "kayyum" atama prosedürü ve "ihtar" kararı sonrası siyasi parti hakkında oluşacak negatif etki göz önüne alındığında, Anayasa Mahkemesi'nin bu konuyla ilgili ihtar kararı alması için ihtar başvurusuna konu olan siyasi parti açısından bu hukuka aykırı uygulamanın belirli bir yoğunluğa ulaşması gerekir.

Anayasa Mahkemesi, bu konuyla ilgili verdiği ilk kararında sadece bir il teşkilatının⁶⁰ görevden el çektirilmesi üzerine süresi içerisinde kongre toplanmamış olması üzerine ihtarında bulunulması kararı vermiştir. Diğer üç kararda ise il/ilçe teşkilatının görevden el çektirilmesi üzerine süresi içerisinde kongre toplanmamış olması ilgili siyasi parti açısından genel bir uygulamaya dönüşmüş olduğu görülmektedir. Gerçekten de 1992 yılında 76 il ve 833 ilçe bulunduğu göz önüne alındığında⁶¹, 23 il teşkilatının⁶² (%30), 106 ilçe teşkilatının⁶³ (%13), 240 il ve ilçe teşkilatının⁶⁴ (%26) görevden el çektirilmesi üzerine süresi içerisinde kongre toplanmamış olması, ilgili siyasi parti açısından genel bir uygulamaya dönüştüğünü göstermektedir.

5. Genel Başkanlık Makamının Boşalması Halinde 45 Gün İçinde Büyük Kongrenin Toplanmaması

Türk siyasi hayatının geneli göz önünde bulundurulduğunda siyasi partiler açısından şüphesiz en önemli organ "Genel Başkanlık" makamıdır. Bunu göz önünde bulunduran Siyasi Partiler Kanunu genel başkanlık makamının boşalması halinde, yeni genel başkanı seçmek için en geç kırk beş gün içinde büyük kongrenin toplanması gerektiği esasını getirmiştir.

60 Anayasa Mahkemesi, 15.10.1992 tarih ve 21376 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 8.9.1992 tarih ve Esas No: 1992/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1992/1 sayılı kararı.

61 İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü İl İdaresi ve Mülki Bölümler Şube Müdürlüğü İstatistikleri, Yıllara Göre Kurulan İl ve İlçe Sayısı, < <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/il-idaresi-ve-mulki-bolumler-istatistikleri> >, (12.03.2021).

62 Anayasa Mahkemesi, 21.11.1992 tarih ve 21402 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 21.10.1992 tarih ve Esas No: 1992/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1992/2 sayılı kararı.

63 Anayasa Mahkemesi, 18.11.1992 tarih ve 21409 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 3.11.1992 tarih ve Esas No: 1992/3 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1992/3 sayılı kararı.

64 Anayasa Mahkemesi, 06.04.1994 tarih ve 21897 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 8.3.1994 tarih ve Esas No: 1994/4 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1994/4 sayılı kararı.

Anayasa Mahkemesi bu konuyla ilgili yapılan bir ihtar başvurusu neticesinde, genel başkanlık makamının boşalmasına rağmen kırk beş gün içinde büyük kongreyi toplamayan siyasi partiye ihtarla bulunulması kararı vermiştir.⁶⁵

C. Tüzük Hükümlerinin Kanuna Aykırılığı

Siyasi parti üyelerinin hak ve yükümlülükleri, parti teşkilatının kuruluşu, işleyişi, parti içi disiplin gibi konuları düzenleyen ve parti içi hukukun asli ve birincil kaynağı olan siyasi parti tüzükleri asli kurucu iktidar tarafından anayasal düzenlemeye konu edilerek önemleri vurgulanmıştır.⁶⁶ Siyasi partilerin anayasası niteliğinde olan siyasi parti tüzükleri, anayasaların rejimlerin kimliğini ortaya koyduğu gibi, siyasi partilerin kimliğini ortaya koyduğu söylenebilir.⁶⁷

Siyasi partilerin iç hukukunu oluşturan siyasi parti tüzükleri, Siyasi Partiler Kanunu'nda ve Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmeyen hususlar açısından buyurucu hüküm niteliğindedir.⁶⁸ Bu yönüyle siyasi partilerin iç işleyişi açısından ciddi önemi haiz tüzük hükümlerinin Siyasi Partiler Kanunu'na aykırı olması durumunda Anayasa Mahkemesi ilgili siyasi partiye ihtarla bulunulması kararı vermektedir.⁶⁹

Siyasi Partiler Kanunu bazı konuların tüzük tarafından düzenlenmesini açıkça öngörmekte, bazı konuların ise kanunun belirlediği sınırlar içerisinde tüzük tarafından düzenlenmesi ilkesini öngörmektedir. Bu çerçevede Siyasi Partiler Kanunu'na aykırı olan tüzük hükümleri eksik düzenleme, kanunun açık hükmüne aykırılık, genel hükümlere aykırılık, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kanuna aykırı olduğu iddia edilmesine rağmen Anayasa Mahkemesince kanuna uygun bulunan tüzük hükümleri başlıkları altında incelenmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin siyasi parti tüzüklerinin Siyasi Partiler Kanunu'na aykırılık iddiaları ile ilgili verdiği ihtar kararları incelendiğinde, ilk başlarda siyasi parti tüzükleri ile daha müdahil bir yaklaşımı benimsemesine rağmen, tarihsel süreç içerisinde bu yaklaşımın yerini tüzük hükümlerinin Siyasi Partiler Kanunu hükümlerine açıkça aykırı olmadıkça siyasi partilerin yönetsel bağımsızlıkları içerisinde değerlendirmeye doğru evrildiği görülmektedir.

65 Anayasa Mahkemesi, 19.10.2005 tarih ve 25971 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 20.07.2005 tarih ve Esas No: 2004/3 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2005/3 sayılı kararı.

66 Özcan, Yanık, s. 88.

67 Ahmet İyimaya, "Siyasal Parti Tüzüklerinin Yargısal Denetimi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 61, 2005, s. 241.

68 Ahmet İyimaya, "Siyasal Parti Kongrelerinin Yargısal Denetimi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 64, 2006, s. 212.

69 Anayasa Mahkemesi, 01.11.2003 tarih ve 25276 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 25.03.2003 tarih ve Esas No: 2002/5 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2003/4 sayılı kararı.

1. Eksik Düzenleme

Siyasi Partiler Kanunu bazı konuların siyasi parti tüzüklerinde düzenlenmesi gerekliliğini açıkça benimsemiştir. Siyasi parti tüzüklerinde bu hususların hiç düzenlenmemesi veya eksik düzenlenmesi üzerine Anayasa Mahkemesi ilgili siyasi partilere ihtarla bulunulmasına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu başlık altında karara bağladığı ihtar başvurularının ağırlıklı olarak organların teşekküllü ile ilgili eksiklikler olduğu söylenebilir.

- Giriş aidatını tüzükte açıkça belirlenmemesinin kanuna aykırı olduğu⁷⁰,
- Yurt dışı temsilcilik açılacak yerlerin tüzükte açıkça belirlenmemesinin kanuna aykırı olduğu⁷¹,
- İlçe yönetim kurulu üye sayısının tüzükte açıkça belirlenmemesinin kanuna aykırı olduğu⁷²,
- Merkez karar ve yönetim organı üye sayısının tüzükte açıkça belirlenmemesinin kanuna aykırı olduğu⁷³,
- İl yönetim kurulu üye sayısının tüzükte açıkça belirlenmemesinin kanuna aykırı olduğu⁷⁴,
- Disiplin suç ve cezalarının tüzükte açıkça belirlenmemesinin kanuna aykırı olduğu⁷⁵,

2. Kanunun Açık Hükmüne Aykırılıklar

Siyasi Partiler Kanunu bazı konularda siyasi parti tüzüklerinin kendi belirlediği sınırlar içerisinde düzenlenmesi gerekliliğini açıkça benimsemiştir. Siyasi parti tüzüklerinde bu hususların kanuna aykırı olarak düzenlenmesi üzerine Anayasa Mahkemesi ilgili siyasi partilere ihtarla bulunulmasına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu başlık altında karara bağladığı ihtar başvurularının ağırlıklı olarak organların teşekküllü ile ilgili eksiklikler olduğu söylenebilir.

- Milletvekili özel aidatını kanuni sınırın altında belirleyen tüzük hükmünün

70 Anayasa Mahkemesi, 28.2.1986 tarih ve Esas No: 1985/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1986/1 sayılı kararı

71 Anayasa Mahkemesi, 1.11.2003 tarih ve 25276 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 25.3.2003 tarih ve Esas No: 2002/5 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2003/4 sayılı kararı.

72 Anayasa Mahkemesi, 17.08.1996 tarih ve 22730 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 6.12.1995 tarih ve Esas No: 1995/5 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1995/5 sayılı kararı.

73 a.g.k.

74 a.g.k.

75 Anayasa Mahkemesi, 28.2.1986 tarih ve Esas No: 1985/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1986/1 sayılı kararı.

kanuna aykırı olduğu⁷⁶,

- Kongrelerle ilgili seçim kurullarına yapılacak bildirim süresini kanununda belirtilen süreden daha kısa bir süre öngören tüzük hükmünün kanuna aykırı olduğu⁷⁷,

- Tüzükte yer alan il yönetim kurulu asgari üye sayısının kanunla belirlenen asgari üye sayısının altında olacak belirlenmesinin kanuna aykırı olduğu⁷⁸,

- Tüzükte yer alan merkez karar yönetim kurulu asgari üye sayısının kanunla belirlenen asgari üye sayısının altında olacak belirlenmesinin kanuna aykırı olduğu⁷⁹,

3. Genel Aykırılıklar

Siyasi parti tüzüklerinin bazı hükümleri Siyasi Partiler Kanunu'nun düzenlemelerini etkisizleştirecek veya bazı hakların kullanılmasını zorlaştıracak nitelikte olması durumunda Anayasa Mahkemesi ilgili siyasi partilere ihtarla bulunulmasına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu başlık altında karara bağladığı ihtar başvurularının ağırlıklı olarak parti içi demokrasinin sağlanması ile ilgili eksiklikler olduğu söylenebilir.

- Büyük kongre, il ve ilçe kongrelerinde çoğunluk sağlanamayan ilk toplantının ardından ikinci toplantının aynı gün ve iki saat sonra toplanmasını öngören tüzük hükmünün kanuna aykırı olduğu⁸⁰,

- Siyasi parti merkez karar ve yönetim kurullarının il ve ilçe yönetim kurullarını görevden el çektirilmesi üzerine 45 ve 30 günlük süreler içerisinde toplanması gereken il ve ilçe kongrelerinin, merkez karar ve yönetim kurulunca ertelenmesine olanak veren tüzük hükümlerinin kanuna aykırı olduğu⁸¹,

- Parti üyelerinin belirli bir oranına olağanüstü büyük kongre toplanma isteminde bulunma hakkı tanıyan tüzük hükmünün kanuna aykırı olduğu⁸²,

- Siyasi parti üyeliğinden çıkarılma cezasının disiplin kurulunun üye tamsa-

76 a.g.k.

77 a.g.k.

78 Anayasa Mahkemesi, 1.11.2003 tarih ve 25276 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 25.3.2003 tarih ve Esas No: 2002/5 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2003/4 sayılı kararı.

79 Anayasa Mahkemesi, 17.08.1996 tarih ve 22730 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 6.12.1995 tarih ve Esas No: 1995/5 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1995/5 sayılı kararı.

80 Anayasa Mahkemesi, 17.08.1996 tarih ve 22730 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 6.12.1995 tarih ve Esas No: 1995/5 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1995/5 sayılı kararı.

81 Anayasa Mahkemesi, 21.11.1989 tarih ve Esas No: 1989/4 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1989/2 sayılı kararı, 05.1.1989 tarih ve 20333 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 18.10.1989 tarih ve Esas No: 1989/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1989/1 sayılı kararı.

82 Anayasa Mahkemesi, 28.06.1998 tarih ve 23386 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 13.11.1997 tarih ve Esas No: 1996/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1997/7 sayılı kararı.

yısı ile alınabileceğini öngören tüzük hükmünün kanuna aykırı olduğu⁸³,

- Grup genel kurulunda milletvekilleri için bağlayıcı karar alınmasına ilişkin zorlaştırıcı şart öngören tüzük hükmünün kanuna aykırı olduğu⁸⁴,

4. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Tarafından Kanuna Aykırı Olduğu İddia Edilmesine Rağmen Anayasa Mahkemesince Kanuna Uygun Bulunan Tüzük Hükümleri

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca kanuna aykırı olduğu iddia edilmesine rağmen Anayasa Mahkemesince kanuna uygun bulunan tüzük hükümleri, esas itibarıyla Siyasi Partiler Kanunu'nun siyasi parti tüzüklerine bıraktığı hususlarla ilgili düzenlemelerin bir takım genel ilkelere aykırı olduğu değerlendirilmesine dayanmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu tür ihtar başvurularında siyasi parti tüzük hükümleri Siyasi Partiler Kanunu hükümlerine açıkça aykırı olmadıkça ve bir takım hakların etkisizleştirilmesi niteliğinde değil ise, bu hususları siyasi partilerin yönetsel bağımsızlıkları içerisinde değerlendirerek ihtar başvurularının reddine hükmetmektedir.

- Merkez karar ve yönetim organlarına ilaveten tüzükçe serbestçe merkez organları oluşturulabileceği⁸⁵,

- Merkez karar ve yönetim organlarına, delege seçimlerinde usulsüzlük tespit etmesi durumunda, kongre delege seçimlerini iptal etme yetkisi veren tüzük hükmünün, yargı organlarının yetki alanına müdahale teşkil etmediği ve kanuna uygun olduğu⁸⁶,

- Kongre gündemine konu ekletebilmek için Türk Medenin Kanunu'nun aradığı hazır bulunan delegenin %10'nun önerge vermesi şartının, tüzük ile %5 olarak belirlenmesinin, farklı görüşlerin daha rahat ifade edilmesini sağlaması sebebiyle kanuna uygun olduğu⁸⁷,

- Olağanüstü kongrenin toplanması için ilave yönetim kurulu onayı getirilmesine ilişkin tüzük hükmünün kanuna uygun olduğu⁸⁸,

- Siyasi partilerin göstereceği merkez adaylarının genel başkan tarafından

83 Anayasa Mahkemesi, 28.2.1986 tarih ve Esas No: 1985/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1986/1 sayılı kararı.

84 a.g.k.

85 Anayasa Mahkemesi, 28.06.1998 tarih ve 23386 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 13.11.1997 tarih ve Esas No: 1996/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1997/7 sayılı kararı.

86 Anayasa Mahkemesi, 17.10.2012 tarih ve 28444 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 12.10.2011 tarih ve Esas No: 2005/3 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2011/1 sayılı kararı.

87 a.g.k.

88 a.g.k.

belirlenmesini öngören tüzük hükmünün kanuna uygun olduğu⁸⁹,

- İl ve ilçe kongrelerinin iki yıldan az bir sürede toplanmasını öngören tüzük hükmünün kanuna aykırı olmadığı⁹⁰,

- Merkez karar, yönetim ve icra organları ile merkez disiplin kurulu üye sayısı ile ilgili olarak kanunun asgari bir üye sayısı öngörmesine rağmen, azami bir üye sayısı belirtmemesi sebebiyle, bu kurulların üye sayılarının tüzükte serbestçe belirlenebileceği⁹¹

- Aidatı ödemeyen üyelerin üyelik haklarını kullanamayacaklarını öngören tüzük hükmünün kanuna aykırı olmadığı⁹²

- Merkez karar ve yönetim kurulu üyelerinin Genel Başkan tarafından önerilen kişiler arasından seçilmesini öngören tüzük hükmünün, büyük kongrenin Merkez karar, yönetim ve icra organlarını seçme yetkisini kaldırmadığı ve kanuna uygun olduğu⁹³

D. Siyasi Parti Üyeliği Şartları ile İlgili Uyuşmazlıklar

Siyasi Partiler Kanunu bazı suçlardan mahkûm olanların siyasi partiye üye olmasını engelleyici nitelikte düzenlemeler yapmıştır.⁹⁴ Kanunun hükümleri açık olmakla beraber, erteleme kararı, yasaklanmış hakları iadesi kararı gibi infaz rejimi ile ilgili özel durumlar sebebiyle siyasi parti üyelikleri ile ilgili uyuşmazlıklar ihtar başvurusuna konu olmuştur.

Anayasa Mahkemesi, dolandırıcılık, kasten öldürmeye teşebbüs, kaçakçılık, hırsızlık, sahtecilik gibi suçlardan hüküm giymesine rağmen üyelik kaydını devam ettiren siyasi partilere genel itibariyle oybirliği ile ihtarda bulunulmasına karar vermiştir.

Adli yönünden ziyade siyasi yönü ağır basan suçlar ile ilgili ihtar başvurularında ise Anayasa Mahkemesi, alışılmışın dışında bir yaklaşımla, devlet

89 a.g.k.

90 Anayasa Mahkemesi, 05.1.1989 tarih ve 20333 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 18.10.1989 tarih ve Esas No: 1989/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1989/1 sayılı kararı

91 Anayasa Mahkemesi, 28.2.1986 tarih ve Esas No: 1985/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1986/1 sayılı kararı

92 a.g.k.

93 Anayasa Mahkemesi, 12.07.2003 tarih ve 25166 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 22.1.2003 tarih ve Esas No: 2002/4 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2003/2 sayılı kararı

94 ... Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar, Taksirli suçlar hariç beş yıl ağır hapis veya beş yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar, Terör eyleminden mahkûm olanlar...

memurluğuna giriş şartları ve milletvekili seçilme yeterliliği şartları ile siyasi parti üyelik şartları arasında kıyas yapıp Danıştay ve Yüksek Seçim Kurulu kararlarına atıf yaparak karar almayı tercih etmiştir. Bu nitelikteki başvurularda Anayasa Mahkemesi (on bir üyeli kompozisyonunda) altıya beş, yediye dört gibi değişken çoğunluklarla karar aldığından müstakar bir içtihat oluştuğu söylemek güçtür.⁹⁵

E. Kanunla Yasaklanmış Kelimelerin Siyasi Parti İsminde Kullanılması

Siyasi Partiler Kanunu “Komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonal sosyalist, din, dil, ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adların” siyasi parti isminde kullanılmasını yasaklamıştır. Bu konuyla ilgili üç ihtar başvurusundan ikisi “komünist” kelimesinin, birisi ise “sultan” kelimesinin kullanımından kaynaklanmaktadır.

Türkiye Sultan Partisi, ihtar başvurusunun ardından kurucular kurulu ile kapanma kararı alması sebebiyle Anayasa Mahkemesi ihtar başvurusu hakkında karar verilmesine yer olmadığına hükmetmiştir.

Komünist Parti ve Türkiye Komünist Partisi ile ilgili ihtar başvurularında Anayasa Mahkemesi kanunun açık hükmüne aykırı davranış sebebiyle ihtarında bulunulması kararı vermesine rağmen, bazı üyeler “ihtar” yaptırımının devamında “kapatma” yaptırımı ile sonuçlanabilecek olması sebebi karara muhalefet etmişler, “ihtar” yaptırımına uyulmaması neticesinde “kapatma” yaptırımının anayasada öngörülmemesi sebebiyle, kanunun ilgili hükmünün ihmal edilerek ihtar başvurusunun reddedilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir.⁹⁶

Siyasi Partiler Kanunu’na göre “Kapatılmış veya daha önce tüzel kişilik kazanıp siyasi parti siciline kaydolmuş siyasi partilerin isim, rumuz ve amblemleri” sonradan tüzel kişilik kazanan siyasi partiler tarafından kullanamazlar.

Anayasa Mahkemesi bu konuyla ilgili beş ihtar başvurusunun birinde, ihtar başvurusundan sonra ve Anayasa Mahkemesi kararından önce ilgili siyasi partinin kurucular kurulu kararı ile kapanma kararı⁹⁷ alması sebebiyle karar verilmesine yer olmadığına hükmetmişken, diğer dört siyasi hakkında yapılan ihtar başvurusu hakkında ihtarında bulunulmasına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi aynı rumuzu kullanan siyasi partiler arasında ideolojik

95 Anayasa Mahkemesi, 31.08.2002 tarih ve 24862 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 19.07.2001 tarih ve Esas No: 2001/3 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2001/3 sayılı kararı.

96 Anayasa Mahkemesi, 27.04.2002 tarih ve 24738 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 09.01.2002 tarih ve Esas No: 2001/11 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2002/7 sayılı kararı.

97 Anayasa Mahkemesi, 12.10.2011 tarih ve Esas No: 2010/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2011/2 sayılı kararı.

bir benzeşme, birliktelik ya da bir siyasi bağ aramamıştır. Gerçekten de Anayasa Mahkemesi 1992 yılında kapatılan⁹⁸ Sosyalist Parti'nin “SP” rumuzunun, 2001 yılında kurulan Saadet Partisi tarafından “SP” olarak kullanılması üzerine “ihtarda bulunulması” kararı vermiştir.⁹⁹

19.6.1992 tarih ve 3821 sayılı Kanun ile siyasi yasakların kalkması üzerine iki hafta arayla, aynı isimli iki siyasi parti tüzel kişilik kazanması üzerine, Anayasa Mahkemesi daha sonra tüzel kişilik kazanan siyasi partiye “ihtar bulunulması” kararı vermiştir.¹⁰⁰

2001 yılında tüzel kişilik kazanan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin adının, 27.2.2012 tarihinde Adaletçi Kurtuluş Partisi adıyla tüzel kişilik kazanan ve 4.3.2012 tarihinde gerçekleştirilen tüzük değişikliği sonucu Adalet ve Kalkınma Partisi adını alan siyasi parti tarafından aynen taklit edilmesi üzerine Anayasa Mahkemesi Adaletçi Kurtuluş Partisi'ne “ihtarda bulunulmasına” karar vermiştir.¹⁰¹

1993 yılında tüzel kişilik kazanan Türkiye Komünist Partisi'nin adının, 7.2.2012 tarihinde Toplumcu Kurtuluş Partisi adıyla tüzel kişilik kazanan ve 15.2.2012 tarihinde gerçekleştirilen tüzük değişikliği sonucu Türkiye Komünist Partisi tarafından kullanılması üzerine Toplumcu Kurtuluş Partisi'ne, ihtar kararı verilmesi talep edilmiştir. İhtar isteminin ardından, kurucular kurulu kararı ile partinin adı “Türkiye Komünist Partisi 1920”, kısaltılmış adı ise “TKP 1920” olarak değiştirilmiştir. Anayasa Mahkemesi daha önce siyasi parti siciline kayıtlı olan partinin adının ve rumuzunun sonuna sadece tarih (yıl) ibaresi eklenmesini, daha önce siyasi parti siciline kayıtlı olan siyasi partiden ayırt edilmesine olanak sağlamadığına, yanılgı ve karıştırmaya imkân tanıyacak şekilde özünü koruduğuna işaret ederek “ihtarda bulunulmasına” hükmedilmiştir.¹⁰²

2014 yılında Siyasi Partiler Kanununa eklenen hükümlerle “Kapatılmış veya daha önce tüzel kişilik kazanıp siyasi parti siciline kaydolun siyasi partilerin isim, rumuz ve amblemleri” ile ilgili uyuşmazlıklar ihtar başvurusu konusu olmaktan çıkartılarak, terkin yaptırımının konusu haline gelmiştir.

98 Anayasa Mahkemesi, 25.10.1992 tarih ve 21208 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.7.1992 tarih ve Esas Sayısı:1991/2 (Siyasi Parti-Kapatma), Karar Sayısı:1992/1 sayılı kararı.

99 Anayasa Mahkemesi, 13.03.2004 tarih ve 25401 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 10.02.2004 tarih ve Esas Sayısı:2004/1 (Siyasi Parti - İhtar) Karar Sayısı: 2004/1 sayılı kararı.

100 Anayasa Mahkemesi, 17.07.1993 tarih ve 21640 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 14.06.1993 tarih ve Esas Sayısı:1993/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar Sayısı:1993/1 sayılı kararı.

101 Anayasa Mahkemesi, 18.04.2013 tarih ve 28622 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.1.2013 tarih ve Esas Sayısı:2012/2 (Siyasi Parti - İhtar) Karar Sayısı:2013/2 sayılı kararı.

102 Anayasa Mahkemesi, 12.05.2013 tarih ve 28645 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 10.01.2013 tarih ve Esas No: 2012/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2013/1 sayılı kararı.

F. Bir Kişinin Aynı Anda Birden Fazla Siyasi Partiye Üye Olmasına Rağmen İlgili Siyasi Partilerce Kayıtlardan Silinmemesi ile İlgili Uyuşmazlıklar

Siyasi Partiler Kanunu, kişilere dilediği partiye, dilediği zaman üye olma ve dilediği zaman üyelikten ayrılma hakkı tanımakla beraber, aynı anda sadece bir siyasi partiye üye olunabileceği esasını getirmiştir. Buna rağmen kişiler aynı anda birden fazla siyasi partiye üye olmaları durumunda, üyelik sıfatının üye olunan tüm siyasi partilerde sona ermiş sayılacağı kabul edilmiştir.

Bu hükümlere rağmen bazen kasıtlı, bazen de bazı siyasi partilerin üye sayısını azaltmamaya yönelik eğilimlerinden kaynaklı olarak üyelikten çekilmeye yönelik talepleri parti siciline işletmemeleri sebebiyle, kişiler aynı anda birden fazla siyasi partiye üye olabilmektedir. Hukuki olarak birden fazla üyelik durumunda tüm siyasi partilerde üyelik sona ermiş olsa da, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ilgili siyasi partilerden, bu kişilerin üyeliklerini sonlandırmalarını talep etmektedir. Bu talebin yerine getirilmemesi durumunda ilgili siyasi aleyhinde ihtar başvurusunda bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi bu konuyla ilgili üç ihtar başvurusu ile ilgili verdiği kararda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının uyarısına rağmen, birden fazla siyasi partiye üye olan kişilerin kayıtlarını silmeyen siyasi partilere “ihtarda bulunulması” kararı verilmesine hükmetmiştir.¹⁰³

G. Diğer

Anayasa Mahkemesi TBMM Grup Başkanvekilinin TBMM Grup Yönetim Kurulu üyesi olduğuna işaret ederek, TBMM Grup Başkanvekilliği ile Parti Genel Sekreterliği görevinin aynı kişi tarafından yürütülmesinin Siyasi Partiler Kanunu'nun 32. maddesinin “Siyasi partilerin merkez karar ve yönetim kurullarına üye olanlar, o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubu yönetim kurulunda görev alamazlar.” hükmü gereği bağdaşmayan görev olduğundan “ihtarda bulunulmasına” karar vermiştir.¹⁰⁴

Siyasi parti kapatma nedeni olan kanuna aykırı eylemler sebebiyle yapılan ihtar başvurusunun, kapatma başvurusuna konu olması gerekmesi sebebiyle “ihtar başvurusunun reddine” hükmetmiştir.¹⁰⁵

Siyasi Partiler Kanunu'nun ilk haline göre, siyasî partilerin kanunun dör-

¹⁰³Anayasa Mahkemesi, 10.03.1994 tarih ve 21873 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 10.02.1994 tarih ve Esas No: 1994/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1994/1 sayılı kararı.

¹⁰⁴Anayasa Mahkemesi, 13.08.1997 tarih ve 23079 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 24.07.1997 tarih ve Esas No: 1997/2 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1997/2 sayılı kararı.

¹⁰⁵Anayasa Mahkemesi, 19.02.1993 tarih ve 21501 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 3.11.1992 tarih ve Esas No: 1992/4 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1992/4 sayılı kararı.

düncü kısmında yer alan hükümler dışındaki hükümlere aykırı eylem ve kararları ihtar başvurusunun konusu olduğundan, kanunun dördüncü kısmında yer alan üniforma giydirme yasağına aykırı hareketlerle ilgili “ihtar başvurusunun reddine” hükmetmiştir.¹⁰⁶

Büyük kongre sonrası alınan kararların ve organlara seçilen kişilere ait bilgilerin Siyasi Partiler Kanunu’nun 10. maddesinin hükmü gereği Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na sunulmaması sebebiyle “ihtarda bulunulmasına” karar vermiştir.¹⁰⁷

Siyasi Partiler Kanunu’nun münhasıran bir organa tanıdığı yetkinin, bu organ tarafından başka organa devredilmesinin kanuna aykırı olduğundan “ihtarda bulunulmasına” karar vermiştir.¹⁰⁸

VII. İhtar Başvurularının Karara Bağlanma Süreleri

Anayasa Mahkemesi’nin ihtar başvurularını karara bağlanması için Siyasi Partiler Kanunu’nda bir süre öngörülmemiştir. Anayasa Mahkemesi her ne kadar ihtar başvurularını bir dava olarak nitelendirmese de, ihtar başvurularında adil yargılanma hakkının en önemli unsuru olan makul sürede yargılanma hakkından siyasi partilerin de faydalanması gerekir¹⁰⁹. İhtar başvurularının karara bağlanma sürelerinin hesaplanmasında başlangıç olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının başvuru tarihi, bitiş olarak ise Anayasa Mahkemesinin karar tarihi belirlenmiştir.

Tablo-3: İhtar Başvurularının Karara Bağlanma Sürelerinin Sınıflandırılması

Karar Alma Süresi	Karar Sayısı
40 Günden Az	34
41-100	20
101-200	12
201-300	9
598-645	2
1550-2145	4

¹⁰⁶Anayasa Mahkemesi, 18.10.1983 tarih ve Esas No: 1983/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1983/1 sayılı kararı.

¹⁰⁷Anayasa Mahkemesi, 03.01.2017 tarih ve 29937 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 14.12.2016 tarih ve Esas No: 2016/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:2016/1 sayılı kararı.

¹⁰⁸Anayasa Mahkemesi, 1.7.1987 tarih ve Esas No: 1987/1 (Siyasi Parti İhtar) Karar No:1987/2 sayılı kararı

¹⁰⁹Ayşe Özkan Duvan, “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 68, Sayı 1, 2019, s. 287.

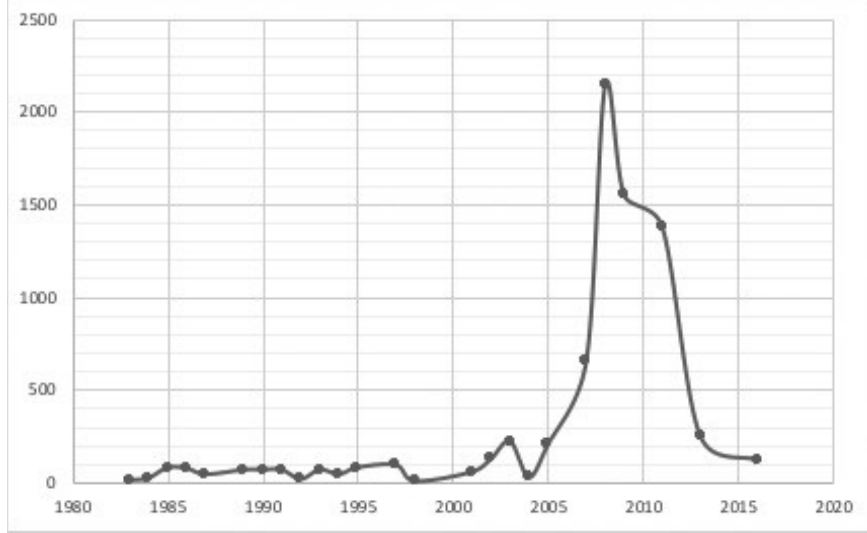
Yukarıdaki tablodan görüleceği gibi Anayasa Mahkemesi ihtar başvurularının üçte ikisini makul sayılabilecek yüz günlük sürenin altında karara bağlamışken, üçte birini yüz günün üstünde karara bağlamıştır. Hatta bazı ihtar başvurularının iki – altı yıl gibi bir ihtar başvurusunun karara bağlanması için ihtiyaç olan sürenin oldukça üstünde olan sürelerde karara bağlandığı tablodan görülmektedir. Bu durum ihtar başvurularının karara bağlanması için azami bir kanuni süre öngörülmesi zorunluluğuna işaret etmesi açısından önemlidir.

Anayasa Mahkemesi aynı konuyla ilgili ihtar başvurularında da farklılaşmış sürelerde karara bağladığı görülmektedir. İl/İlçe yönetim kurullarının merkez karar ve yönetim kurullarınca görevden el çektirilmesinin ardından 45 ve 30 günlük süreler içerisinde il/ilçe kongrelerinin toplanmaması konusuyla ilgili beş ihtar başvurusundan dördünde “ihtar” kararı verilmiş, birinde ise ihtar başvurusundan sonra ve Anayasa Mahkemesi’nin kararından önce aykırılık sona erdiğinden “karar verilmesine yer olmadığı” yönünde hüküm kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi ihtar kararı verdiği dört başvuruyu 7, 13, 20 ve 35 günlük sürelerde neticelendirmişken, “karar verilmesine yer olmadığı” yönünde hüküm kurduğu ihtar başvurusunu yaklaşık dört buçuk yıl sonra (1551 gün) neticelendirmesi örnek olarak verilebilir.

Aşağıdaki grafikten Anayasa Mahkemesi’nin 2003 yılına kadar ihtar başvurularının karara bağlanması konusunda yüz günlük süreyi aşmadığı ve belirli bir disiplin içinde hareket ettiği görülmektedir. 2003 yılında itibaren ise ihtar başvurularının karara bağlanma süresi kademeli olarak artmıştır. Bunun temel sebebinin ihtar yaptırımına uymayan siyasi partiler için öngörülen kapatma yaptırımının ilk önce 2003 yılında devlet yardımından yoksun bırakma olarak değiştirilmesi, 2009 yılında ise devlet yardımından yoksun bırakma yaptırımının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi olduğu düşünülebilir.¹¹⁰

110 Anayasa Mahkemesi, 07.07.2009 tarih ve 27281 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 11.06.2009 tarih ve Esas No: 2008/5 Karar No:2009/81 sayılı kararı.

Grafik-2: Yıllara Göre İhtar Başvurularının Ortalama Karara Bağlanma Süreleri

Yukarıda işaret edilen sakıncaların bertaraf edilmesini sağlamak amacıyla ihtar başvurularının karara bağlanması için, Siyasi Partiler Kanunu'nun 104. maddesinin üçüncü fıkrasına 2014 yılında eklenen, siyasi parti isim, amblem ve rumuzlarının sicilden terkin edilmesine yönelik başvurularda öngörülen 30 (otuz) günlük süreye benzer azami bir kanuni süre belirlenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç

Yasama organının siyasi partiler hukuku ile farkındalığının yüksek düzeyde olması ve gelişen koşullar ışığında yeni fiili ve hukuki durumlar karşısında çekinmeden inisiyatif alması, siyasi partilere hukuki yaptırım uygulama yetkisine sahip yargı organlarının yetki ve görev sınırlarının yoruma en az izin verecek ölçüde anayasal veya yasal düzenlemeye konu edilmesi oldukça önemlidir.¹¹¹

Çalışmada ihtar yaptırımının tarihsel süreç içerisindeki pratiği ortaya konmuştur. İhtar başvuru sayılarındaki dalgalanma konuyla ilgili yasal alanının değişkenliği ile benzer bir çizgiyi takip etmiştir. 2013 yılından sonra karara bağlanmış sadece bir adet ihtar başvurusunun olması, buna rağmen “dağılmış sayılarla hukuki varlığın sona erdiğinin tespiti” ve “siyasi partilerin isim, amblem ve rumuzlarının sicilden terkin edilmesi” başvurularının artması Yargıtay

¹¹¹ Fatih Güler, *Seçimlerin Yönetim ve Denetiminde Görev Alan Kurumların Yapısal ve İşlevsel Sorunlarını Giderici Çözümler*, Ekin Yayınevi, 2021, s. 158-159.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar yaptırımının elverişlilik ilkesi ile uyumlu olmadığı yönündeki kanaatinden kaynaklanmaktadır.

Bu çerçevede ihtar başvurularının amacına uygun sonuçlar vermesini sağlamak amacıyla, mevzuatın siyasi partilere tanıdığı ayrıcalıklardan yoksun bırakma, seçimlere katılma hakkından yoksun bırakma¹¹², geçici faaliyet yasağı¹¹³ gibi alternatif yaptırımların uygulanması düşünülmelidir.

Anayasa Mahkemesi'nin görevlerinin arasına siyasi partilere ihtar başvurularının karara bağlanması başlığının eklenmesi mevcut ve muhtemel anayasa-ya aykırılık iddialarının bertaraf edilmesine katkı sağlayacaktır. 2007 yılında Türkiye Barolar Birliği tarafından hazırlanan anayasa önerisinde¹¹⁴ ve 2007 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin talebi üzerine bir bilim kurulu tarafından hazırlanan anayasa önerisinde¹¹⁵ siyasi partilere ihtar verilmesi hususuna yer verilmiş olması bu anlamda örnek olarak gösterilebilir.

İhtar başvurularının makul sürede karara bağlanması ve Anayasa Mahkemesi'nin gündeminde uzunca bir süre bu başvuruların bekletilerek siyasi partiler açısından farklı amaçlarla kullanılmasını önlemek amacıyla, Siyasi Partiler Kanunu'nun 104. maddesinin üçüncü fıkrasına 2014 yılında eklenen, siyasi parti isim, amblem ve rumuzlarının sicilden terkin edilmesine yönelik başvurularda öngörülen 30 (otuz) günlük süreye benzer azami bir kanuni süre belirlenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

112 Sağlam, s. 249.

113 Melih Öden, *Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Anayasaya Aykırı Eylemleri Nedeniyle Kapatılmaları*, Yetkin Yayınevi, 2003, s. 194.

114 Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi- Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin*, Dördüncü Baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007, s. 96-109.

115 Fazıl Hüsnü Erdem, Yunus Heper, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ve Anayasa Önerileri (Madde Karşılaştırmalı)*, 1. Baskı, SETA Yayınları, 2011, s. 197.

KAYNAKLAR

- Aliefendioğlu, Yılmaz, “Türk Anayasa Mahkemesinin İş Yükü”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 11-12-13, 1995, ss. 41-56.
- Atar, Yavuz, “Türk Anayasa Yargısında Anayasaya Uygunluk Denetiminin Konusu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1-2 Prof. Dr. Şakir Beki'ye Armağan, 1996, ss. 373-406.
- Ayan, Nurşen, “Terk Nedeniyle Boşanma”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2007, ss. 39-54.
- Bayra, A. Ersin, “Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandıran Kavramların Tasnifi ve Derecelendirmesi – I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni ile İlgili Kavramlar”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2020, ss. 45-72
- Cihan, Erol, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkaz, İhtar, Hukuka Aykırı Vaad ile Telkin Kavramları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 35, Sayı 1-4, 1969, ss. 127-140.
- Çelikyay, Hakan Sabri, *1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma Rejimi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2002.
- Denys Kovryzhenko, *Regulation of Political Parties in Ukraine: The Current State and Direction of Reforms*, Agency for Legislative Initiatives, 2010.
- Ekinci, Murat, “Ceza Hukuku Açısından İdari Yaptırımlar”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2017, ss. 19-54.
- Em Ali; Uslu Kazım, *Türk Hukuk Sisteminde Seçim ve Siyasi Partiler Hukuku*, Adalet Yayınevi, 2014.
- Erdem, F.Hüsnü; Heper, Yunus, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ve Anayasa Önerileri (Madde Karşılaştırmalı)*, 1. Baskı, SETA Yayınları, 2011.
- European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), *Guidelines On Political Party Regulation By Osce/Odhr And Venice Commission Adopted by the Venice Commission at its 84th Plenary Session (Venice, 15-16 October 2010)*, 2010.
- Gönenç, Levent, “Ayrıntılı Anayasa- Çerçeve Anayasa Tartışmaları”, *TEPAV*, Sayı 43, 2012, ss. 1-5.
- Gönenç, Levent, *Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, Adalet Yayınevi, 2008.
- Gönenç, Levent; Ergül Ozan, “Yaşayan Anayasa, 2001 Yılı Anayasa Gelişmeleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 2002/1, 2002, ss. 13-84.
- Gözler, Kemal, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Cilt II, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, 2011.
- Gözler, Kemal, *İngilizce Karşılılarıyla Hukukun Temel Kavramları*, 17. Baskı, Ekin Yayınevi, 2019.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 13. Baskı, Ekin Yayınevi, 2012.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, 2019.
- Güler, Fatih, *Seçimlerin Yönetim ve Denetiminde Görev Alan Kurumların Yapısal ve İşlevsel Sorunlarını Giderici Çözümler*, Ekin Yayınevi, 2021.

- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü İl İdaresi ve Mülki Bölümler Şube Müdürlüğü İstatistikleri, Yıllara Göre Kurulan İl ve İlçe Sayısı, < <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/il-idaresi-ve-mulki-bolumler-istatistikleri> >, (12.03.2021).
- İyimaya, Ahmet, “Siyasal Partilerde Teşkilat Yönetimi Görevden Almanın Hukuki Rejimi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 66, 2006, ss. 133-172.
- İyimaya, Ahmet, “Siyasal Parti Kongrelerinin Yargısal Denetimi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 64, 2006, ss. 189-250.
- İyimaya, Ahmet, “Siyasal Parti Tüzüklerinin Yargısal Denetimi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 61, 2005, ss. 241-291.
- Kaplan, Gürsel, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2019, ss. 660- 676.
- Korkut, Levent, “Anayasa Mahkemesi’nin Yeşiller Partisini Kapatma Kararı Savunulabilir mi?”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 2, 1994, ss. 107-114.
- Mehter, Hamdi, *Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri*, Genişletilmiş 2. Baskı, TÜRMOB Yayınları-344, 2008.
- Öden, Melih, *Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Anayasaya Aykırı Eylemleri Nedeniyle Kapatılmaları*, Yetkin Yayınevi, 2003.
- Özcan Hüseyin; Yanık Murat, *Siyasi Partiler Hukuku*, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskım, Der Yayınları, 2011.
- Özkan D., Ayşe, “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 68, Sayı 1, 2019, ss. 287-336.
- Sağlam, Fazıl, “Siyasi Partiler Kanununda Uluslararası Standartlara Uygunluk Sağlamak İçin Yapılması Gereken Değişiklikler”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Sayı 17, 2000, ss. 233-254.
- Tikveş, Özkan, “Siyasi Partiler ve Anayasa Yargısı Konusunda Mukayeseli Bir İnceleme ”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 36, Sayı 1-4, 1970,ss. 146-166.
- Turhan, Mehmet, “Siyasi Partilere İhtar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 1, 2002, ss. 137-155.
- Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi- Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin, Dördüncü Baskı*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu, “Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Anayasa Komisyonu Raporu (1/993)”, 2011 (23. Dönem 5. Yasama Yılı), (696), Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, ss. 1-143.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi, *Venedik Komisyonu (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu) Türkiye’ye İlişkin Görüşleri Seçimler Yargı ve Referandumla İlişkin Karar ve Uygulama Kodları*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.
- Üzeltürk, Sultan T.; Küçük, Tefik S., *Anayasa Hukuku ve Türk Anayasa Hukuku Uygulamaları*, Legal Yayınevi, 2013.